

Arki terveeksi – mieli hyväksi

Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön toimintasuunnitelma 2018–2021

TOIMINTAKERTOMUS 2018

Sisällys

1. JOHDANTO	3
2. TAVOITTEET VUOSILLE 2018-2021	4
3. TOIMINTA VUONNA 2018	4
PAINOPISTEALUE: EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN ALUEELLISET JA PAIKALLISET RAKENTEET OVAT KUNNOSSA	4
PAINOPISTEALUE: HAITOISTA VIESTITÄÄN TUTKITTUUN TIEToon PERUSTUEN YKSILÖIDEN VALINTOJEN JA SOSIAALI- JA TERVEYSPOLITIIKAN TUEKSI.....	8
PAINOPISTEALUE: AMMATTILAISILLA ON RIITTÄVÄSTI EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN OSAAMISTA	9
PAINOPISTEALUE: PAIKALLISTA ALKOHOLI-, TUPAKKA- JA RAHAPELIPOLITIIKkaa TOTEUTETAAN SUUNNITELLUSTI JA LAAJASSA YHTEISTYÖSSÄ.....	11
PAINOPISTEALUE: EHKÄISEVÄ TYÖ KUULUU KAIKILLE	11
4. TOIMINNAN SUUNTAVIIVOJA VUODELLE 2019	13

Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön seutukoordinaatio-ryhmä 8.4.2019

- Asikkala: Saira Juntunen
- Hartola: Heli Turve
- Heinola: Kirsi-Marja Vihervaara
- Hollola: Antti Anttonen
- Iitti: Irina Barkman
- Kärkölä: Erno Lampinen
- Lahti: Pia Haverinen
- Myrskylä: Jaana Keisala
- Orimattila: -
- Padasjoki: Eveliina Nieminen
- Pukkila: Piritta Ahl
- Sysmä: Tiina Luhio
- Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry: Heli Vaija
- Mente-palvelut (Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatrinen säätiö): Virpi Penna
- Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä / Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yksikkö: Heli Lehtovaara
- Sosiaalialan osaamiskeskus Verso: Susanna Leimio

Tiedoksi:

Asikkalan hyvinvointilautakunta

Hartolan kunnanhallitus ja -valtuusto

Heinolan kaupungin hyvinvointilautakunta

Hollolan kunnanhallitus

Iitin kunnanhallitus

Kärkölän kunnan sivistys- ja hyvinvointilautakunta

Lahden kaupungin osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto

Myrskylän kunnanhallitus

Orimattilan kaupungin hallitus

Padasjoen kunnan sivistyslautakunta

Pukkilan kunnanhallitus

Sysmän kunnan sosiaali- ja terveysjaosto

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta

1. Johdanto

Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön toimintasuunnitelma 2018–2021 perustuu joulukuussa 2015 voimaan tulleeseen lakiin Ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) sekä Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelmaan (2015). Toimintasuunnitelma käsittää alueella tehtävän ehkäisevän päihdetyön, pelihaittojen ehkäisytyön ja edistävän mielenterveystyön. Suunnitelma on hyväksytty kaikissa alueen kunnissa sekä Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymässä.

Vuosille 2018-2021 laaditun toimintasuunnitelman lähtökohtana on ollut ymmärrys ehkäisevän työn kuulumisesta kaikille. Sitä voidaan tehdä laajasti eri palveluissa ja osana kuntien, järjestöjen ja sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa. Vahva yhteistoiminnan rakenne ja koordinaatio tukevat tehtävää työtä. Alueellinen toimintasuunnitelma on laadittu yhteistyössä kuntien ja sote-yhtymän kanssa. Toimintasuunnitelma kytkeytyy kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja ehkäisevän päihdetyön suunnitelmiin.

Ehkäisevää päihdetyötä, pelihaittojen ehkäisyä sekä edistävää mielenterveystyötä on tehty seudullisesti koordinoituna vuodesta 2010 alkaen. Toimintasuunnitelman jalkautuksesta ja seurannasta vastaa Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön seutukoordinaatioryhmä yhteistyössä kuntien ehkäisevän päihdetyön työryhmien ja muiden yhteistyökumppaneidensa kanssa.

Ehkäisevä työ on osa laajaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuutta. Se ymmärretään monenlaisina toimina aina hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä riskien varhaiseen tunnistamiseen, haittojen ehkäisyyn sekä ongelmien hoitoon ja korjaamiseen.

2. Tavoitteet vuosille 2018-2021

Tavoitekaudella 2018-2021 ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön seudullisessa yhteistyössä keskitytään toiminnan rakenteiden ja ammattilaisten osaamisen vahvistamiseen, tiedon ja tietoisuuden sekä laaja-alaisen yhdessä tekemisen lisäämiseen. Tavoitteet ovat yhteydessä mm. kuntien hyvinvointikertomusten esiinnostamiin tarpeisiin sekä kansallisiin että Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän järjestämissuunnitelmassa mainittuun hyvinvoinnin ja terevyyden edistämisen tavoitteeseen ”Päihde- ja mielenterveysongelmien sekä pelaamisen ja lähisuhdeväkivallan esiintyvyys ei ole valtakunnan keskitasoa korkeampi”.

Seudulliset tavoitteet vuosille 2018–2021 ovat:

1. Ehkäisevä päihdetyö, pelihaittojen ehkäisy ja edistävä mielenterveystyö toteutuu koordinoituna verkostoyhteistyönä.
2. Päihde-, mielenterveys- ja pelihaittakysymyksistä on saatavilla tietoa helposti ja riittävästi.
3. Ammattilaiset tunnistavat päihteisiin, mielenterveyteen ja ongelmapelaamiseen liittyviä riskejä ja haittoja ja osaavat tukea asiakasta varhaisessa vaiheessa.
4. Kuntien toimet sovitetaan yhteen eri toimijoiden kanssa.
5. Ehkäisevä työ kuuluu kaikille.

3. Toiminta vuonna 2018

Vuoden 2018 aikana toiminnassa keskityttiin kaikkien tavoitteiden osittaiseen toteuttamiseen.

Painopistealue: Ehkäisevän päihdetyön alueelliset ja paikalliset rakenteet ovat kunnossa

1. tavoite: Ehkäisevä päihdetyö, pelihaittojen ehkäisy ja edistävä mielenterveystyö toteutuu koordinoituna verkostoyhteistyönä.

Toimenpiteet:

Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön toimintasuunnitelma hyväksyttiin alueen kunnissa ja Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä keväällä 2018. Kaikkiin kuntiin on nimetty toimintaa ohjaava lakisääteinen (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015) toimielin (taulukko 1).

Taulukko 1: Kuntien ehkäisevän päihdetyön toimielimet

Kunta	Ehkäisevän päihdetyön toimielin
Asikkala	Hyvinvointilautakunta
Hartola	Erikseen nimetty työryhmä
Heinola	Hyvinvointilautakunta
Hollola	Kunnan hyvinvointityöryhmä
Iitti	Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta
Kärkölä	Kunnan hyvinvointityöryhmä
Lahti	Osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto
Myrskylä	Kunnan johtoryhmä
Orimattila	Erikseen nimetty työryhmä
Padasjoki	Erikseen nimetty työryhmä
Pukkila	Erikseen nimetty työryhmä
Sysmä	Sosiaali- ja terveystoimi

Toimialueen kunnat ovat myös nimenneet ehkäisevän päihdetyön koordinaattorin (kohdassa yhdyshenkilö, taulukko 2 ja 3), jotka toimivat tehtävässään muun työnsä ohella. Työaikaa ehkäisevään työhön heille on osoitettu 5-20%, mutta kaikille työaikaa ei ole määritelty. Koordinaattori vastaan kunnassa tehtävästä ehkäisevästä päihdetyöstä yhteistyössä toiminnallisen PETE-ryhmän ja / tai lakisääteisen toimielimen kanssa. Koordinaattori myös edustaa kuntaa Päijät-Hämeen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön seutukoordinaatioryhmässä.

Kuntien ehkäisevän päihdetyön toiminnasta vastaava PETE-verkosto (taulukko 2) toimi Asikkalassa, Hartolassa, Heinolassa, Iitissä, Lahdessa, Myrskylässä ja Sysmässä. Iitissä ja Padasjoella paikallisia rakenteita vielä vahvistettiin. Verkostojen kokoonpano ja rakenne pyrittiin saamaan mahdollisimman monialaiseksi ja niissä huomioitiin eri näkökulmat ja tarpeet. Kuntien ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön verkostojen monialaisia rakenteita on tarkemmin kuvattu [Ehkäisevän työn verkostowikiin](#).

Taulukko 2: Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön rakenteet kunnissa

Kunta	Toimielin (5 §)	Koordinaattori	Työryhmä
Asikkala	X	X	X
Hartola	X	X	X
Heinola	X	X	X
Hollola	X	X	-
Iitti	X	X	X
Kärkölä	X	X	-
Lahti	X	X	X
Myrskylä	X	X	X
Orimattila	X	X	-
Padasjoki	X	X	-
Pukkila	X	X	-
Sysmä	X	X	X

Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön seutukoordinaatioryhmä on toiminut jo vuodesta 2010 alkaen. Se vastaa alueelliseen ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön toimintasuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toimeenpanosta ja toteutumisen seurannasta. Yhteistyö ja avoin vuoropuhelu on olennainen osa alueella tehtävää ehkäisevää työtä. Koordinoituna se lisää ja vahvistaa ammattilaisten osaamista sekä tietoa mm. ajankohtaisista ilmiöistä sekä olemassaolevista palveluista ja niiden saatavuudesta ja saavutettavuudesta.

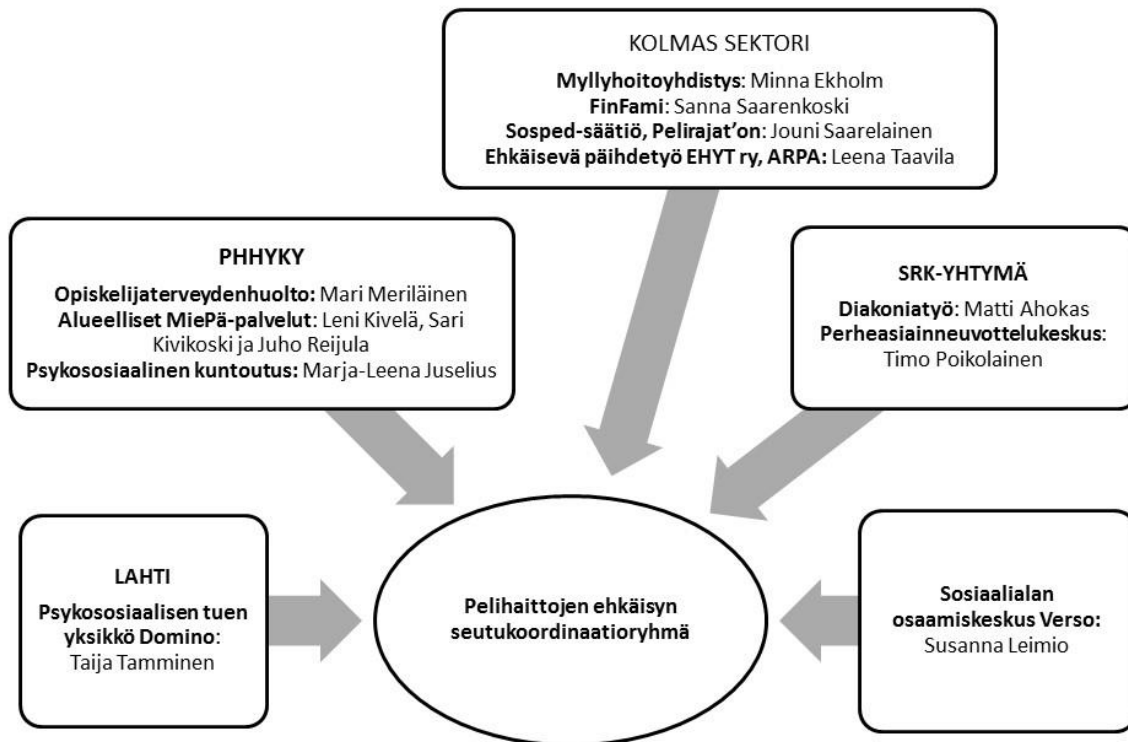
Työryhmä kokoontui vuoden 2018 aikana kuusi kertaa (á 3 tuntia). Työryhmän jäsenet osallistuivat kokouksiin seuraavasti (taulukko 3):

Taulukko 3: Ehkäisevän päihdetyön koordinaattorit ja osallistuminen kokouksiin vuonna 2018

Taho	Ehkäisevän päihdetyön koordinaattori	Osallistuminen kokouksiin (6)
Asikkala	Millamaari Hämäläinen (-2018) / Saila Juntunen	6/6
Hartola	Tuija Kajasrinne (-2018) / Heli Turve	5/6
Heinola	Kirsi-Marja Vihervaara / Kirsi Mäkilä	6/6
Hollola	Antti Anttonen	1/6
Iitti	Sonja Lindroos (-2018) / Irina Barkman	6/6
Kärkölä	Petra Nevalainen (-2018) / Erno Lampinen	3/6
Lahti	Hannu Lehtonen (-2018)	5/6
Myrskylä	Jaana Keisala / Sirja Westman	6/6
Orimattila	Päivi Pitkänen (-2018)	4/6
Padasjoki	Kristiina Pykälistö (-2018) / Tytti Alho (-2018) / Eveliina Nieminen	3/6
Pukkila	Piritta Ahl	4/6
Sysmä	Tiina Luhio	6/6
Ehyt ry	Elisa Aarnio (-2018) / Heli Vaija	5/6
PHSPS ry	Sami Metsäranta (-2018)	2/6
PHHYKY	Heli Lehtovaara	5/6
Verso	Susanna Leimio	6/6

Pelihaittojen ehkäisyn seutukoordinaatioryhmä (kuva 1) on työskennellyt vuodesta 2011 alkaen. Työryhmään kuuluu alueella toimivia, ongelmapelaamiskysymysten parissa työtänsä tekeviä ammattilaisia (kuva 1). Seutukoordinaatioryhmä tukee työllään alueen muita ammattilaisia riskipelaamisen varhaisessa tunnistamisessa, asiakastuessa ja -neuvonnassa sekä hoitoonohjauksessa. Työryhmä on tehnyt näkyväksi alueen pelihoitopolkua ja nostanut esiin huolta ongelmapelaajien ja näiden läheisten saamien palvelujen vähäisyydestä. Pelihaittojen ehkäisyn seutukoordinaatioryhmä järjestää koulutusta, vahvistaa peliosaamista alueella yhteistyössä kokemusasiantuntijoiden kanssa sekä ylläpitää [ehkäisevän työn verkostowikin peliosiota](#). Se tekee kansallista kehittämissyhteistyötä mm. THL:n kanssa. Työryhmä kokoontui vuoden aikana neljä kertaa.

Kuva 1: Pelihaittojen ehkäisyn seutukoordinaatioryhmän rakenne

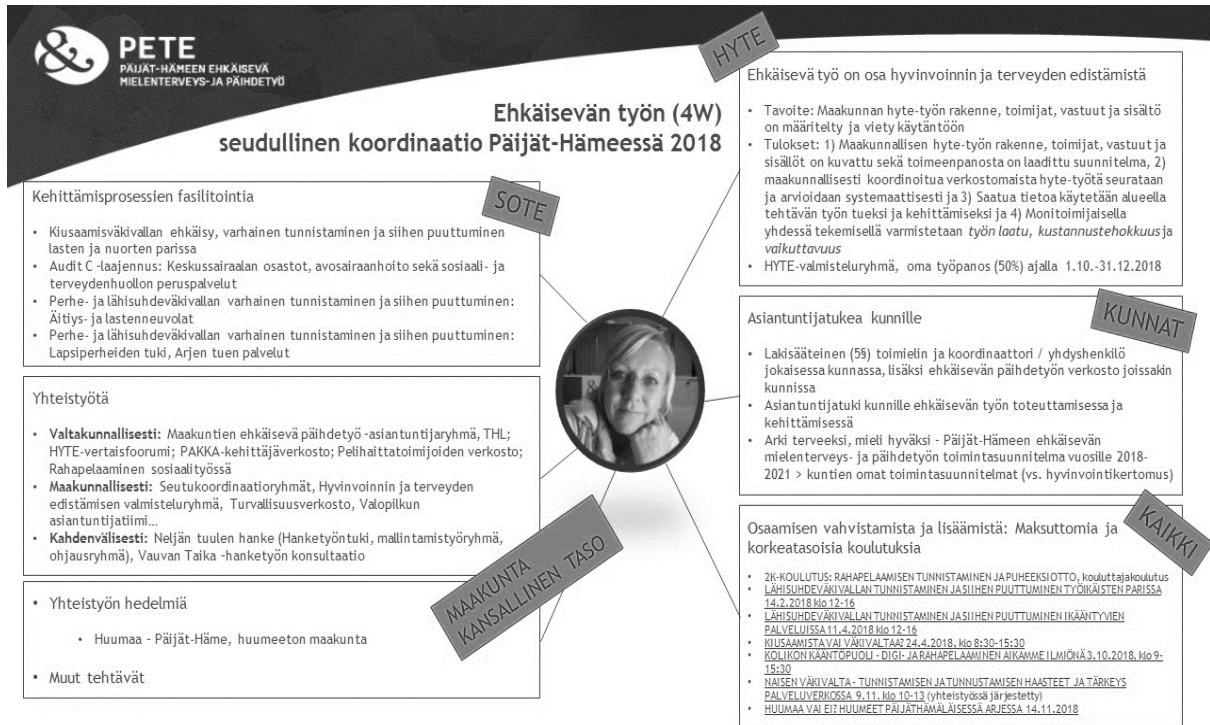

Ehkäisevän työn seutukoordinaattori vastaa ehkäisevän työn seudullisesta koordinaatiosta, asiantuntijatuesta kunnille ja Hyvinvointiyhtymälle sekä tukee monialaisen yhteistyön toteutumista eri hallinnonaloilla ja -tasoilla yhteistyössä keskeisten toimijoiden kanssa. Seutukoordinaattori työskentelee Sosiaalialan osaamiskeskus Versossa. Työpanos myydään Hyvinvointiyhtymän välityksellä kunnille hintaan 0,35€ / asukas / vuosi.

Ehkäisevän työn seutukoordinaattori tapasi kuntatoimijoita erikseen sovitulla kuntakäynneillä ja seutukoordinaatioryhmän kokouksissa. Seutukoordinaattori osallistui pyydettyä kuntien ehkäisevän päihdetyön ja toimielinten kokouksiin, ja tuki asiantuntijuudellaan kunnissa tapahtuvaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamista ja kehittämistä. Kunnille suunnatun tuen lisäksi seutukoordinaattori fasilitoi ehkäisevän työn tehostamiseen liittyviä kehittämisprosesseja Päijät-Hämeen Hyvinvointiyhtymän palveluissa. Ne liittyivät hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä riskien varhaiseen tunnistamiseen. Kehittämistyön keskiössä on aina eri toimintaympäristöissä toimivien ammattilaisten osaaminen sekä asiakkaan riittävän ja oikean avun saaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ammattilaisten osaamista on tuettu ja vahvistettu myös järjestämällä vuoden aikana seitsemän korkeatasoista ja kaikille avointa ja maksutonta [koulutustilaisuutta](#). (kuva 2.)

Kuva 2. Ehkäisevän työn seutukoordinaattorin tehtäviä vuodelta 2018

Painopistealue: Haitoista viestitään tutkittuun tietoon perustuen yksilöiden valintojen ja sosiaali- ja terveyspolitiikan tueksi

2. tavoite: Päihde-, mielen terveys- ja pelihaittakysymyksistä on saatavilla tietoa helposti ja riittävästi.

Toimenpiteet:

Ehkäisevään työhön ei ole laadittu erillistä viestintäsuunnitelmaa.

Päihde- ja mielen terveysongelmista ja ongelmapelaamisesta (myös lähisuhdeväkivallasta), niiden riskitekijöistä, riski- ja ongelmilmiöistä sekä ilmiöiden yhteyksistä toisiinsa on viestitty eri yhteyksissä. Vuoden aikana on järjestetty seitsemän erilaista koulutusta, missä on käsitelty ilmiöitä itsessään, niiden ajankohtaisia ilmenemismuotoja sekä keinoja riskien, ongelmien ja avuntarpeen varhaiseen tunnistamiseen sekä hoitoon tai palveluun ohjaamiseen. Lisäksi viestintäkanavana on käytetty [Facebookia](#), [Twitteriä](#), [ehkäisevän työn verkostowikiä](#) ja sähköpostia. Kunnat ovat huolehtineet kuntalaisille suunnatusta viestinnästä monin eri tavoin.

Painopistealue: Ammattilaisilla on riittävästi ehkäisevän päihdetyön osaamista

3. tavoite: Ammattilaiset tunnistavat päihteisiin, mielenterveyteen ja ongelmapelaamiseen liittyviä riskejä ja haittoja ja osaavat tukea asiakasta varhaisessa vaiheessa.

Toimenpiteet:

Tiedolla johtaminen

Työn tietoperusteisuus on tärkeä osa ehkäisevän työn suunnittelua, tekemistä ja kehittämistä. Ehkäisevän työn tiedolla johtamisen kehittämiseen tulee jatkossa panostaa, jotta se tukisi tehtävää työtä ja sen vaikuttavuutta aikaisempaa paremmin. Hyvinvointikertomus on vakiintumassa keskeiseksi tiedon tuotannon välineeksi. Se valmistellaan kunnissa kerran valtuustokaudessa. Alueellinen hyvinvointikoordinaattori tukee kunnissa tehtävää työtä. Alueellista hyvinvointikertomusta ei vielä oltu laadittu vuoden 2018 loppuun mennessä, mutta suunnitelmissa kuitenkin oli, että sellainen saataisiin aikaiseksi yhteistyössä kuntien kanssa kuluvan valtuustokauden päättyessä.

Kuntien hyvinvointikertomukset (pl. Iitti ja Padasjoki) valtuustokaudelta 2013-2016 julkaistiin joulukuun 2016 ja kevään 2018 välisenä aikana. Hyvinvointikertomuksissa käytettiin [Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelmassakin](#) (2015) mainittuja ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön indikaattoreita vaihtelevasti. Viittauksia ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön alueelliseen suunnitelmaan asiakirjoista ei löytynyt.

Kunnat laativat hyvinvointikertomustensa pohjalta hyvinvointisuunnitelmiin liitetyn edistävän mielenterveystyön, ehkäisevän päihdetyön ja pelihaittojen ehkäisyn toimintasuunnitelman aina vuodeksi kerrallaan. Tavoitteiden toteutumista seurataan kuntien ehkäisevän päihdetyön toimielinten toimesta. Työn tarkempi raportointi tapahtuu kuntakohtaisesti, erikseen sovitulla tavalla.

Alueellisesti on laadittu [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2018-2021](#) ja kuvattu [läkkäiden yhteen sovitettujen palvelujen kokonaisuus Päijät-Hämeessä](#) osana I & O -kärkihanketta. Niissä molemmissa on sivuttu edistävän ja ehkäisevän työn tarvetta sekä pohdittu tapoja ehkäistä ongelmien kehittymistä.

Osaamisen vahvistaminen ja lisääminen

Kun pyritään riskien ja ongelmien varhaiseen tunnistamiseen, on ammattilaisten tiedollinen, taidollinen ja asenteellinen osaaminen keskeisessä asemassa. Päijät-Hämeessä järjestettiin vuonna 2018 kolme päihde- ja mielenterveysaiheista sekä kaksi ongelmapelaamista käsittelevää koulutusta. Tammikuussa järjestettiin 2K-kouluttajakoulutus, johon osallistui 7 Päijät-Hämeessä ongelmapelaamisen parissa työskentelevää ammattilaista. He edelleen kouluttivat koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon terveydenhoitajia (2.11.) kyseisestä aiheesta, osallistujia oli paikalla 9. *Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry* vastasi Ehkäisevän

päihdetyön osaja -koulutuksesta 12.3., jonne osallistui yhteensä 34 henkilöä alueemme kunnista ja järjestöistä. Koulutuksen aiheina päihteiden puheeksiotto ja miten puhua kannabiksesta. [Kolikon kääntöpuoli -koulutus](#) järjestettiin 3.10. ja osallistujia oli paikalla 80, *Neljän tuulen hanke* järjesti järjestyksessään neljännen Neljän tuulen seminaarin 31.10. Koulutuksen aiheena oli [Läheiset ja neljä tuulta](#). Seminaari kokosi yhteen 180 alueen ammattilaista ja osajaa. Vuoden lopulla (14.11.) järjestettiin vielä [Huumaa vai ei – huumeet päijäthämäläisessä arjessa](#) -koulutus, mikä tavoitti yhteensä 167 osallistujaa.

Sosiaalialan osaamiskeskus Verson hallinnoima *Neljän tuulen hanke* täydensi alueellista koulustarjontaa ja vahvisti ammattilaisten osaamista järjestämällä tai olemalla mukana 19:ssä koulutuksessa, joissa kuulijoita oli yhteensä 804. Neljän tuulen seminaarin striimausta katsottiin yhteensä 2602 kertaa kahden ensimmäisen viikon aikana.

Ehkäisevä päihdetyö Ehyt ry:n ARPA-projekti koulutti Dominon, Ohjaamon ja nuorisopsykiatrian poliklinikan ammattilaisia 15.5. (osallistujia 22) sekä Elokolon ja FinFamin työntekijöitä 22.5. (osallistujia 7) rahapelaamisesta ja sen puheeksiotosta. Vastaava koulutus järjestettiin myös kehitysvammaisten vapaa-ajantoimintakeskus Moiskun, Vammaispalveluiden asu- mispalvelujen ja Avainsäätien osajille 31.5. (osallistujia 8) sekä Heinolassa 27.9., 10.10. ja 18.10. (yht. 36 osallistujaa). Lisäksi kunnat järjestivät aiheita sivuavia sisäisiä koulutuksia. Esimerkiksi *Pukkilassa* toteutettiin päihdekasvatusilta yhteistyössä eri toimijoiden ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. *Sysmässä* koulutus suunnattiin sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen henkilöstölle, jossa käsiteltiin rahapelaamista sekä muita neljän tuulen ilmiöitä (päih- teet, mielenterveys, lähisuhdeväkivalta).

Riskien varhaisen tunnistamisen kehittäminen

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän Keskussairaalan vuodeosastoilla, poliklinikoilla ja avo- sairaanhoidossa käynnistyi mittava Audit C -laajennus. Seutukoordinaattori toimii laajennus- projektin päällikkönä ja johtoryhmän puheenjohtajana toimii hallintoylilääkäri Maria Virkki Kehittäminen ja terveyden edistäminen -yksiköstä. Laajennuksen tarkoituksena on tehostaa aikuisikäisten alkoholin riskikäytön varhaista tunnistamisesta sairaanhoidon palvelujen eri vaiheissa. Tavoitteena on laatia toimintamalli, mikä pitää sisällään riskin varhaisen tunnis- tamisen Audit C -työkalun avulla sekä välittömän lyhytneuvonnan (mini-interventio) erityi- sesti riskipisteet ylittäneille. Toimintamalli otetaan käyttöön vaiheistetusti syys-marras- kuussa 2019.

Laajennusprojekti on yhteydessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) syksyllä 2018 käynnistämään kirjaamiskokeiluun. Kokeilun tavoitteena on kehittää alkoholin, tupakka- ja nikotiinituotteiden ja huumeiden käytön sekä ongelmallisen rahapelaamisen kartoittamiseen ja mini-interventioon liittyvää kirjaamista. Riskien varhaisen tunnistamisen ja siihen liittyvien interventioiden kirjaamista, työn näkyväksi tekemistä ja johtamista voidaan tehostaa juuri systemaattisen kirjaamisen avulla.

Painopistealue: Paikallista alkoholi-, tupakka- ja rahapelipolitiikkaa toteutetaan suunnitellusti ja laajassa yhteistyössä

4. tavoite: Kuntien toimet sovitetaan yhteen eri toimijoiden kanssa.

Toimenpiteet:

Pakka-toimintamalli on tutkittu ja vaikuttavaksi todettu sovellus päihdehaittoja ehkäisevälle paikalliselle työlle. Työn painopiste on alkoholin, tupakan ja rahapelien saatavuuteen puuttumisessa. Valtakunnallisesta koordinaatiosta vastaa THL, joka kokoaa Pakka-toimijoita verkostoyhteistyöhön. Seutukoordinaattori on osallistunut verkoston kokouksiin ajan sallimissa puitteissa.

Seutukoordinaatioryhmä piti Pakka-aiheisen teemakokouksen 23.5.2018, kouluttajana toimi seutukoordinaattori. Aihetta käsiteltiin myös muissa kokouksissa ja sähköpostiviesteissä vuoden aikana. Kunnissa pohdittiin toimintamallin käyttöönottoa ja yksittäisiä toimenpiteitä toteutettiin esimerkiksi *Sysmässä*, missä tehtiin yhteistyötä vähittäismyyjien kanssa mm. pelikoneiden sijoituspaikkoihin, nikotiiniuotteiden, energiajuomien ja alkoholin myyntiin sekä ikärajavaltvontaan liittyen. Pakka-toimintamalliin kytkeytyvä yhteisöinterventioajattelu läpäisi lähes kaikkien kuntien toiminnan. Toimintamallin laajempi soveltaminen ei liene mahdollista nykyisten resurssien puitteissa.

Erilaiset tilaisuudet, tapahtumat ja tempaukset kunnissa tavoittivat lasten ja nuorten huoltajia sekä muita kuntien asukkaita. Osallistujamäärät olivat yhteenlaskettuna tuhansia. Esimerkiksi *Lahdessa* kuntalaisia kuultiin eri tapahtumien yhteydessä ja monien muiden kuntien tapaan työskentelyssä huomioitiin yleensä koko väestö ja eri ikäryhmät.

Yhteistyö järjestötoimijoiden kanssa on aktiivista.

Painopistealue: Ehkäisevä työ kuuluu kaikille

5. tavoite: Ehkäisevä työ kuuluu kaikille

Toimenpiteet:

Päijät-Hämeessä pitkään jatkunut koordinoitu yhteistyö on tunnetusti laajaa ja monialaista, joskin sitä voi vielä kehittää monilla eri tasoilla.

Alueellisesti yhteistyötä tehdään kuntien, sosiaali- ja terveydenhuollon ja muiden julkisten sekä järjestötoimijoiden ja eri yhteisöjen kanssa. PETE-ryhmien rakennetta ja laajaa yhteistyötä kuvattiin tarkemmin tavoitteen 1 kohdalla. Sekä alueellinen että kuntien sisäinen yhteistyö ehkäisevän työn osalta on pääosin tavoitteellista, avointa ja asiantuntijuuksia

kunnioittavaa. Parhaimmillaan se toteutuu kehittämisen ja erilaisten tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämisen muodossa. Yhteistyön koordinaatiolla on tässä keskeinen rooli.

Ehkäisevää työtä yhteistyössä

Sosped-säätiön Pelirajat'on-toiminta järjesti vuoden aikana viisi avointa keskusteluiltaa ongelmallisesta rahapelaamisesta Lahden Elokolossa. Iltoihin osallistui kiitettävästi ihmisiä. Osa illoista oli suunnattu pelaajille, osa pelaajien läheisille. Illat suunnitteli ja toteutti pääasiassa Pelirajat'on-kokemusasiantuntija. Keskusteluiltojen lisäksi vertaistukea tarjottiin vertaispuhelimen ja Pelirajat'on-chatin välityksellä. Molemmissa palveluissa oli tuettavia myös Päijät-Hämeen alueelta. Pelirajat'on-toiminnan kokemusasiantuntijat olivat mukana neljässä alueella toteutetussa koulutuksessa / tapahtumassa. Säännöllisesti kokoontuvia, vapaaehtoisten vertaisten ohjaamia Pelirajat'on ryhmiä ei toteutunut Lahdessa tai muualla Päijät-Hämeessä, sillä sopivaa vapaaehtoista ei löytynyt säännöllisestä markkinoinnista huolimatta. Sekä pelaajien että läheisten ryhmiä kyseltiin tasaisesti, joten tarvetta niille näyttäisi olevan.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän alueelliset mielenterveys- ja päihdepalvelut toteutti avoimen kyselyn henkilöstölleen selvittääkseen peliongelman kohtaamista palveluissa. Kyselyyn vastasi 15/40 ammattilaista. Vastanneet kertoivat kohdanneensa peliongelmaisia vastaanotolla, auttaneensa pelaajien läheisiä sekä ammattilaisia puhelimitse ja lisäksi antaneensa koulutusta yhteistyötahoille. Yksikössä työskentelevistä neljä päihdesairaanhoitajaa ja yksi psykiatrinen sairaanhoitaja ovat perehtyneet syvällisemmin ongelmapelaamisen kysymyksiin. Riski- ja ongelmapelaamisen kartoittamisessa käytettiin Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n Arpa-projektissa kehitettyä 2K-mallia sekä BBGS-lomaketta. Ongelman hoito tapahtuu KBT-mallin mukaisesti.

Päijät-Hämeen Myllyhoitoklinikan näkökulmasta valtaosa peliriippuvaisia ei hakeudu vielä aktiivisesti intensiivisen hoidon pariin. Vuoden 2018 Myllyhoitoklinikan asiakaskunnasta 10% oli peliriippuvaisia. Asiakkaat ohjautuivat palveluun pitkälti Hyvinvointiyhtymän kautta. Hoitoon tulleilla ongelma oli ehtinyt jo erittäin vakavaksi. Myllyhoitoklinikan tiloissa kokoontui peliriippuvaisille tarkoitettu GA (gambling anonymous)-vertaistukiryhmä.

Lahden seurakuntayhtymän diakoniatyössä niinkään tehtiin havainto peliongelmien lisääntymisestä, mikä tuli esiin erityisesti talousvaikeuksiin apua hakeneiden kohdalla. Diakoniatyöntekijöiden tietoisuus ja taito tehdä havaintoja rahapeliongelmistä lisääntyi ja se osaltaan auttoi tunnistamaan ongelman ja ottamaan asian puheeksi. Asiakkaiden aloitteellisuus rahapeliongelmistä puhumisessa on lisääntynyt.

Ehkäisevä työ kunnissa

Kunnissa yhteistyön monialaisuuteen kiinnitettiin erityistä huomioita siten, että työryhmien rakenteet läpäisivät eri ikäryhmät elinkaarimallin mukaisesti. Osassa työryhmiä tavoiteltiin myös eri ikäisten osallisuutta, ei ainoastaan palveluiden näkökulmasta.

Edistävän mielenterveystyön ja ehkäisevän päihdetyön teemoja eri ikäryhmissä huomioitiin kuntakohtaisissa edistävän ja ehkäisevän työn suunnitelmissa ja toteutuksessa. Digi- ja rahapelaamisen ja pelihaittojen ehkäisyn teemat nousivat esiin vain harvoissa asiakirjoissa, toiminnassa hieman aktiivisemmin.

Ehkäisevän päihdetyön toiminnassa tähdättiin vuoden läpäiseviin, eri vuodenaikoina toteutettuihin tapahtumiin ja tilaisuuksiin. Niiden tavoitteena oli vaikuttaa kuntalaisten asenteisiin sekä lisätä heidän tietojaan mm. päihteiden käytön ja rahapelaamisen riskeistä. Erityisinä painopistealueina olivat koulu- ja työikäisten parissa tehtävä ehkäisevä työ.

Lahdessa ehkäistiin mm. nuorten huumeiden käyttöä yhteistyössä Hyvinvointiyhtymän kanssa. *Hartolassa* järjestettiin Neljän tuulen putki -tapahtuma yläkouluikäisille, jossa aiheita käsiteltiin kyselyiden ja tiedon välittämisen muodossa. Kyselyn tulokset annettiin sivistys- ja hyvinvointilautakunnalle ja oppilashuoltoryhmälle tiedoksi sekä huomioitiin ehkäisevän työn suunnitelmaa laadittaessa. *Asikkala* toteutettiin Nuoret ja nuuska -aiheisia tapahtumia ja tietoiskuja kouluilla ja nuorisotalolla. Nuuska-aiheista materiaalia oli esillä myös liikunta- ja jäähallilla. Asikkalan Opiskeluterveydenhoitaja otti rahapelaamisen puheeksi terveystapaamisten yhteydessä, piti asiaa esillä huoltoasema-aulatapaamisissa lukiolaisten ja ammattikouluisten kanssa ja esitteitä esillä lukion/ammattikoulun yhteisissä tiloissa. *Padasjoella* laadittiin kuntaan päihdeohjelma, jonka yhteydessä tehtiin myös ohjeistus työnantajille ja esimiehille. Tavoitteena oli myös ehkäisevän työn tekeminen lähiyhteisöissä, kuten nuorisotyö koulujen välitunneilla. *Heinolassa* järjestettiin kampanjan energiajuomien myynnin ikärajan asettamiseksi. Siihen lähti mukaan mm. kauppiaita, huoltamoita ja järjestöjä. *Itisissä* valistuskellista terveys- ja hyvinvointityötä tehtiin erilaisten tapahtumien ja liikuntaneuvonnan avulla sekä osana omaa perustoimintaa.

4. Toiminnan suuntaviivoja vuodelle 2019

Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön kehittäminen ja toteutus jatkuu toimintasuunnitelman mukaisesti vuonna 2019.

Ammattilaisten osaamista vahvistetaan edelleen. Maksuttomia ja korkealaatuisia koulutuksia järjestetään säännöllisesti ja niitä markkinoidaan verkostojen kautta. Uusien työntekijöiden perehdyttämisessä pyritään huomioimaan mahdollisuus osallistua mm. edellä mainittuihin koulutuksiin. Vuonna 2019 koulutuksissa keskitystään erityisesti neljän tuulen ilmiöihin ja niiden varhaiseen tunnistamiseen sekä ikääntyvien että lasten ja nuorten keskuudessa.

Ehkäisevän työn tiedolla johtamista tulee kehittää. Ehkäisevän päihdetyön indikaattoreiden osuus alueellisessa ja kuntien omissa hyvinvointikertomuksissa tulee varmistaa kuluvan valtuustokauden päättyessä. Ne antavat edellyksiä työn painopisteiden tunnistamiseen ja työn tehostamiseen entistä vaikuttavammaksi, kattavammaksi ja kustannustehokkaammaksi. Hyvinvointikertomustieto on keskeinen tiedon lähde toimintaa suunniteltaessa.

Lisäksi tulee kartoittaa muita mahdollisia tiedon lähteitä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa tulee kiinnittää huomiota ehkäisevään päihdetyöhön liittyvien lomakkeiden käytön ja kirjaamisen systemattisuuteen ja kehittää niitä tarvittaessa. Tiedolla johtamisen kehittämistä tehdään yhteistyössä mm. vuoden 2019 alussa käynnistyvän, terveyden edistämisen määrärahalla toimeenpantavan HuuMa – Päijät-Häme, huumeeton maakunta -hankkeen kanssa.

Ehkäisevään työhön liittyvää viestintää tehostetaan. Kuntien ja Hyvinvointiyhtymän nettisivuilla tulee olla sekä kuntalaisille että ammattilaisille kohdennettua tietoa ja linkkejä paitsi hyvinvointia ja terveyttä edistävästä toimista, myös päihde- ja mielenterveyspalveluista (ml. ongelmapelaaminen) niitä tarvitseville läheiset huomioiden. Alueellisen viestinnän tukena olevan verkostowikin toimivuutta ja vaihtoehtoisia rakenteita tulee arvioida, pohtia ja toteuttaa tarvittaessa.

Kuntalaisten osallisuutta ehkäisevässä päihdetyössä tulee lisätä ehkäisevän työn kaikilla tasoilla. Laaja-alaista ja kattavaa yhteistyötä vahvistetaan edelleen.